

Bioregionalisme... euh, wat?

Een eerste verkenning van een hoopvol perspectief in turbulente tijden

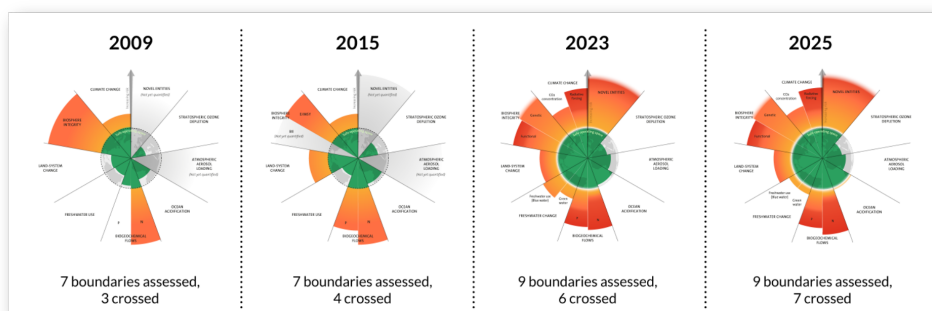
Op een winterse namiddag in Leuven kwamen zestig nieuwsgierige mensen samen. De meesten hadden nog nooit van bioregionalisme gehoord. Wat hen verbond? Een gedeeld gevoel dat de wereld wankelt, en een verlangen om te begrijpen wat er écht speelt – én wat we daaraan kunnen doen.

Deze blog neemt je mee in dat verhaal. Een verhaal dat begint met uitzoomen, om daarna weer heel dichtbij te komen. Bij jou, je buurt, je plek op deze aarde.

Waar staan we vandaag?

Laten we even uitzoomen. Naar de planetaire grenzen.

The evolution of the planetary boundaries framework. Licenced under CC BY-NC-ND 3.0 (Credit: Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University. Based on Sakschewski and Caesar et al. 2025, Richardson et al. 2023, Steffen et al. 2015, and Rockström et al. 2009).

Misschien herken je deze diagrammen: de negen planetaire grenzen, in kaart gebracht door het Stockholm Instituut voor Resilience. Ze tonen de delicate evenwichten die onze biosfeer leefbaar houden. Klimaat, biodiversiteit, zoetwater, landgebruik, chemische vervuiling... Zeven van de negen grenzen zijn vandaag overschreden.

Wat betekent dat?

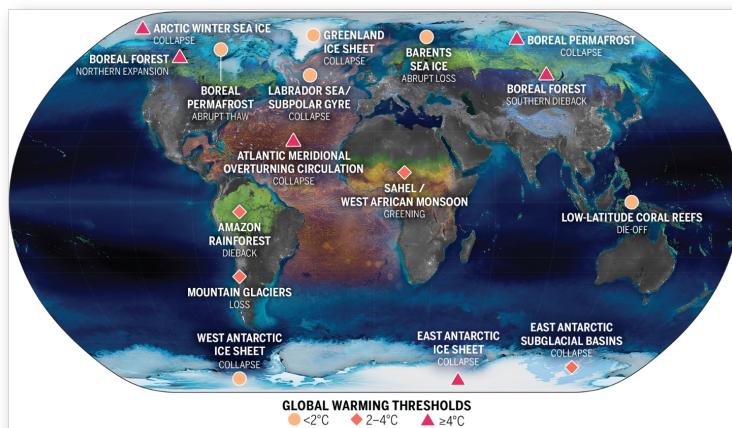
Als we één van deze grenzen overschrijden, bevinden we ons al in een existentieel bedreigende situatie voor onze 'pale blue dot'. Maar we overschrijden er meerdere. En ze zijn niet onafhankelijk: het zijn dominostenen die elkaar laten omvallen.

Je kunt zonder overdrijving stellen dat al het leven op aarde zich in een acute noodsituatie bevindt.

Wat deze diagrammen ook tonen: hoe razendsnel de afbraak van onze planetaire evenwichten gaat. In enkele decennia zijn we van drie naar zeven gegaan. De tijd die nodig is om terug te keren? Die gaat over generaties, eeuwen, millennia.

Maar dat is nog niet alles.

Tipping points en hothouse earth

Wetenschappers waarschuwen voor omslagpunten – tipping points. Als we die overschrijden, kunnen we in een 'hothouse earth'-scenario terechtkomen. Een situatie waarin onze atmosfeer steeds meer op die van Venus gaat lijken. Onleefbaar, voor de meesten van ons.

En dan hebben we het alleen over de ecologische grenzen. Er zijn ook andere existentiële risico's: economische instabiliteit, sociale ontwrichting, culturele fragmentatie.

Dat we in een versnellende multi-systeem-ineenstorting zitten, is geen kwestie van opinie. Het is gefundeerd door convergerende gegevens en patronen uit ecologie, economie, sociologie en systeemwetenschap.

De grondoorzaak

De vraag is: waarom? Wat drijft dit alles?

De grondoorzaak moeten we zoeken in de basisveronderstellingen van onze beschaving. In het design zelf van wat wij als 'beschaving' beschouwen – zo evident, zo onontkoombaar.

Maar quod non... dat is het net: het is níet onontkoombaar.

Earthrise: een nieuw perspectief

“The transformative Earthrise photo taken by the crew of Apollo 8 in 1968” – credits: NASA

In 1968 namen de astronauten van Apollo 8 een foto die de wereld zou veranderen: Earthrise. Voor het eerst zagen mensen de aarde in haar geheel, als een kwetsbare blauwe bol in de eindeloze duisternis van de ruimte. Voor wie daar was, was het een spiritueel moment. Het besef daalde in: we leven collectief een leugen.

Welke leugen? En wat is dan de perspectiefwissel waartoe bioregionalisme ons uitnodigt?

Bioregionalisme

Dat gaan we nu verkennen. *Buckle up.*

We doen dat aan de hand van een definitie:

Bioregionalisme is een filosofie en beweging die pleit voor het organiseren van menselijke samenlevingen (politiek, economisch, cultureel) rond natuurlijke, geografische grenzen (bioregio's), zoals stroomgebieden of ecosystemen, in plaats van kunstmatige politieke grenzen, om duurzaamheid, lokale veerkracht en een diepe verbinding met het landschap te bevorderen.

We gaan het achtereenvolgens hebben over grenzen, het organiseren van menselijke samenlevingen, en duurzaamheid en lokale veerkracht.

Grenzen - wat roept dat op?

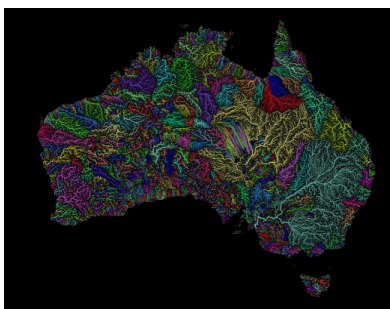
Politieke grenzen: de huidige logica

Onze wereld is opgedeeld met lijnen op kaarten. Rechte lijnen, geometrisch, hard. Ze zijn koloniaal en top-down opgelegd. Hun doel? Mensen scheiden, controleren, territorium claimen.

Deze grenzen negeren wat er op het terrein écht gebeurt. Rivieren stromen dwars door landsgrenzen. Ecosystemen houden zich niet aan provinciegrenzen. Culturen en gemeenschappen zijn vaak ouder dan de staten die hen opsplitsen.

Natuurlijke grenzen – de bioregionale logica

Bioregionalisme kijkt anders. Het vraagt: wat zien we als we niet naar de politieke (door de mens getekende) kaart kijken, maar naar het landschap zelf?

Hoe verschuift ons begrip van 'grenzen' dan? Wat zijn dan de kenmerken van die 'grenzen'?

- *Meervoudig en waarneembaar*: Grenzen tonen zich door ecologie (welke bomen groeien hier?), cultuur (welke verhalen leven hier?), geografie (waar ligt de waterscheiding?).
- *Dynamisch en vloeiend*: Overgangszones – ecotonen – zijn plekken van contact en uitwisseling, niet van scheiding.
- *Niet-absoluut*: Verschillende perspectieven geven verschillende grenzen. Een stroomgebied is anders dan een bio-culturele regio. En die grenzen verschuiven ook, door de tijd, door gebruik.

Het is een uitnodiging om opnieuw te leren kijken naar de plek waar je woont.

Het organiseren van menselijke samenlevingen

Bioregionalisme is geen pleidooi voor isolatie of terugplooiën op het lokale. Het gaat over het organiseren van menselijke samenlevingen op zeven niveaus, die als russische poppetjes in elkaar zitten en elkaar versterken:

Zeven schalen, van planetair tot persoonlijk

1. *Globaal / Planetair*: Terra, Pachamama – ons gedeelde thuis.
2. *Continental*: Bijvoorbeeld Eurazië – een landmassa, een gedeelde geschiedenis.
3. *Macro-bioregio*: Bijvoorbeeld 'Rivieren van de Noordzee' – een ecologisch-culturele eenheid.
4. *Stroomgebied / Sub-bioregio*: Bijvoorbeeld het Scheldebekken – een heel watersysteem.
5. *Lokale bioregio*: Bijvoorbeeld de Dijlevallei – jouw directe leefgebied.
6. *Buurt & gemeenschap*: Jouw stad, wijk of dorp – de plek van dagelijkse ontmoeting.
7. *Huishouden & persoonlijk*: Je thuis, tuin, lichaam – waar het echt begint.

De kunst is om op *al* die niveaus te leren denken én handelen, in samenhang.

In bioregionalisme werken al die schalen vanuit dezelfde vier principes:

1. Ten dienste van alle leven

Van antropocentrische hiërarchie en extractie, naar een houding van dienstbaarheid aan al het leven – menselijk én meer-dan-menselijk.

2. Op basis van wetenschap, intuïtie en plaatsgebonden wijsheid

Van de dominantie van analytisch, lineair en koloniaal denken, naar een symbiose van kennisbronnen. Wetenschap én intuïtie. Moderne inzichten én eeuwenoude, plaatsgebonden wijsheid.

3. Waarbij de verschillende niveaus elkaar versterken

Van versnippering en tegenwerking op verschillende schalen, naar samenhangende actie in alle lagen. Wat je doet op persoonlijk niveau, versterkt wat mogelijk is op buurtniveau. Wat gebeurt in je bioregio, voedt het continentale gesprek. Fractale coherentie noemen we dat.

4. Holistisch, vanuit een besef dat alles samenhangt

Van silo's, competitie en gescheiden werelden, naar bruggen bouwen. Tussen ecologische en sociale initiatieven. Tussen uiterlijk werk (bv. herstel van ecosystemen) en innerlijk werk (bv. moedige gesprekken voeren). Tussen doeners, denkers, geldschieters en eigenaars.

Geen blauwdruk, wel vele voorbeelden

Het mooie aan bioregionalisme? Er is geen blauwdruk. Elk verhaal is anders, want elke situatie is anders. Maar er zijn wél inspirerende voorbeelden, op bijna alle continenten:

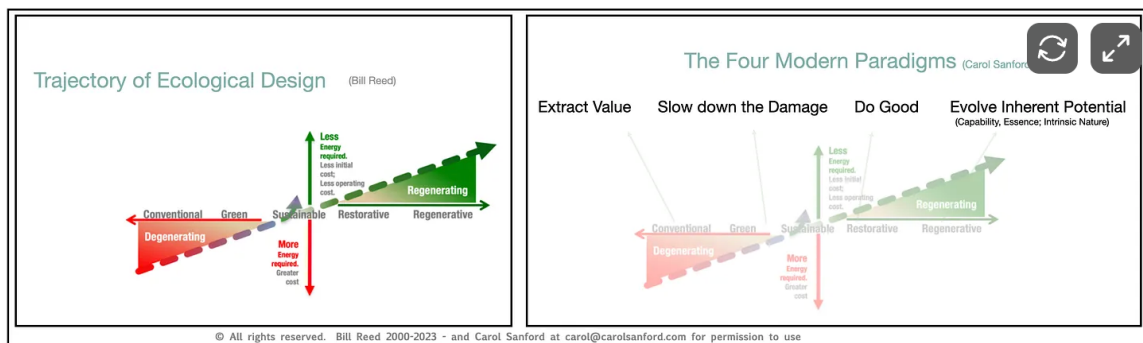
- Online kennisdelende gemeenschappen die ervaringen uitwisselen over de hele wereld.
- Lokale, praktijkgerichte gemeenschappen die al decennia ervaring hebben.
- Voorzichtig opstartende initiatieven, die zoekend hun weg vinden.

Duurzaamheid en lokale veerkracht

Duurzaamheid? Een scherpere blik

We gebruiken het woord 'duurzaamheid' vaak. Maar wat betekent het écht?

Bioregionalisme daagt ons uit om eerlijk te zijn: het volstaat niet om minder schade te veroorzaken. Het volstaat ook niet om lokaal schade te herstellen, als die op grotere schaal ongedaan wordt gemaakt (PFAS, iemand?). Echte duurzaamheid is niet mogelijk zolang we binnen de huidige economische, politieke en culturele contouren blijven denken en werken.

Er is een spectrum in 'duurzaamheid' - gaande van conventioneel tot regeneratief:

- Conventioneel: schade toebrengen - werken volgens de huidige (economische) norm.
- Groen: 'minder' schade toebrengen.
- Duurzaam: schade voorkomen.
- Restauratief: herstellen wat beschadigd is.
- Reconciliatistisch: leven in harmonie met de natuur.
- Regeneratief: bijdragen aan het herstel van levenssystemen.

We kunnen ons eerlijk afvragen: waar zit ons (favoriete) project op deze schaal? Wat zou het vergen om naar rechts op te schuiven? Hoe kunnen we zelf de condities creëren die dat mogelijk maken?

Vragen waar we samen over kunnen praten. Tijdens 'moedige gesprekken', bijvoorbeeld.

Lokale veerkracht

De toekomst kunnen we niet met zekerheid voorspellen. Maar we kunnen wél samen nadenken over no regret-strategieën: dingen die sowieso zinvol zijn, wat er ook komt. Investeren in gezonde bodems. In sterke gemeenschappen. In vaardigheden die ons minder afhankelijk maken van verre, fragiele systemen.

Persoonlijke veerkracht

Misschien wel het belangrijkste: het vraagt innerlijk werk om de realiteit onder ogen te zien. Écht te zien. En vervolgens te kiezen voor een solidair en regeneratief pad, met behoud van menselijke waardigheid. Dat is niet makkelijk. Maar we kunnen dit innerlijk werk samen doen.

We kunnen ons samen afvragen: wat heeft onze context, hier en nu, nodig? En wat is mijn eigen beste bijdrage?

Wat betekent dit voor jou?

Bioregionalisme is geen kant-en-klaar antwoord. Het is een uitnodiging. Een uitnodiging om opnieuw te leren kijken naar de plek waar je woont. Naar de grenzen die we voor waar aannemen. Naar de manier waarop we onze samenleving organiseren. Naar wat 'duurzaamheid' echt zou kunnen betekenen.

Het is ook een uitnodiging om in beweging te komen. Om te ontdekken wat dit perspectief betekent voor jou, je organisatie, je buurt.

In Leuven waren we met zestig mensen die dat gesprek begonnen. De komende maanden organiseren we meer sessies, verdiepende gesprekken, praktische verkenningen. Want praten is één ding. Doen is iets anders.

Heb je interesse? Wil je meedenken, meedoen, mee leren? Je bent welkom.

De aarde roept. Haar grenzen zijn overschreden. Maar er is een ander verhaal mogelijk. Een verhaal dat begint met kijken naar de plek waar je staat – en je afvragen: wat heeft dit landschap, deze gemeenschap, op dit moment van mij nodig?

Wordt vervolgd.